

Les maisons

Kastelen van textielbaronnen en

Elke laatste zondag van de maand organiseert de Vereniging voor Industriële Archeologie en Textiel een activiteit in en rond het industrieel verleden. Op zondag 30 maart bleven de geïnteresseerde toehoorders niet in het MIAT of de buurt ervan voor de traditionele lezing of wandeling, maar konden ze plaats nemen in een comfortabele bus voor een tocht langs diverse gebouwen en kastelen in het noordwesten van Gent.

Met gids Liesbeth Misseghers kwamen we voorbij de haven van Gent over Vinderhoute, Lovendegem, Zomergem, Hansbeke, Bellem en Poeke.

Op vraag van verschillende deelnemers geven we hieronder een woordje uitleg bij een aantal monumenten op de tocht waarbij we de link met het industrieel of textielverleden laten oplichten. Achteraan dit nummer kan u de loodsen en kastelen op een kaartje terugvinden.

U was er niet bij op 30 maart? Op zaterdag 26 juli 2008 vertrekt opnieuw een bus aan het MIAT voor deze tocht (inschrijven vooraf wel noodzakelijk!).

de plaisance

industriëlen in het noordwesten van Gent

TEKST: Nele Desimpelaere, Brigitte De Meyer

FOTOGRAFIE: Josiane Kisteman, Kurt Waegeman

CARTOGRAFIE: Kurt Waegeman

Een eerste blikvanger op deze tocht zijn de oude katoenloodsen in de voorhaven (Voorhavenlaan, Londenstraat). Daar werden tussen 1885 en 1900 vijf opslagplaatsen gebouwd. De kaaimuren waren er al in 1882 onder het bestuur van de toenmalige burgemeester Lippens. Het ontwerp kwam van de hand van stadsingenieur Braun die later zelf de burgemeesterssjerp zou dragen. Het aantal binnenlopende schepen en hun tonnenmaat nam geleidelijk aan toe. Vanaf 1874 verdrong de stoomvaart definitief de zeilschepen. Door de overeenkomst tussen Nederland en België over de uitbouw van het kanaal naar Terneuzen was de uitbreiding van de haven met een nieuw dok, “de Voorhaven”, een feit.

Tot diep in de 20ste eeuw werden de aanlegplaatsen aan de kaden van de Graslei en Koornlei - de oude Gentse haven - nog gebruikt. Maar in 1886 werd in de Voorhaven al een schip gelost met een lading van 9416 balen ruwe Indische katoen. Vanuit de haven ging het vervoer eerst per kar en paard, nadien per vrachtwagen of via het spoor vanuit de loodsen naar de textiel fabrieken.

De vijf loodsen waren elk 100 meter lang, 40 meter breed en 20 meter diep, op 10 meter van de kademuur. Drie loodsen beschikten over een kelder-verdieping. Alle loodsen werden gefundeerd op stampbeton, de bovenbouw was een volledig ijzeren skeletgebouw. Tot 1915 werkte men met stoomkranen, nadien kwamen er twee elektrisch aangedreven kranen van elk 25 ton. Deze werden verrold op een spoor langs de kade voor het rechtstreeks overbrengen van de lading uit het scheepsruim naar de spoorwegwagons. Rond de loodsen kwam er bestrating in kasseien, het fraaie gietijzeren afsluithekken dateert uit 1886.

Omdat een brand desastreuze gevolgen kon heb-

ben, kwam er in 1902 voor de Voorhaven een eigen brandweerkazerne in de Londenstraat. Deze kazerne werd permanent bewoond door 16 brandweermannen met hun familie.

De Voorhaven werd in 1996 als stadsgezicht beschermd omwille van het waardevolle industrieel archeologische karakter. De overgebleven drie havenloodsen werden vanaf hetzelfde ogenblik beschermd als monument. Meteen werd ook de buurt in de renovatieplannen opgenomen. Er komen lofts, kantoren, een groene zone en een groot buurtplein.

We rijden verder over het verbindingskanaal, in de 19de eeuw gegraven met de bedoeling om de Brugse Vaart en de Voorhaven met elkaar te verbinden, via Wondelgem richting Vinderhoutte en zijn kastelen. Bij het verlaten van de stad worden we geconfronteerd met de typische stadsuitbreiding die Gent als industriestad kende.

Een belangrijk onderscheid wordt gemaakt tussen een “huys van playsance” en een kasteel. Een “huys van playsance” of lusthof doet eerder denken aan een klein kasteeltje dat vooral tijdens de zomermaanden of het jachtseizoen werd bewoond. Een kasteel daarentegen was meestal veel groter en imposanter en vervulde als woonplaats van de lokale heer de

Nu nog een loods, binnenkort omgebouwd tot lofts en kantoren.

□□□

| De imposante ingang naar kasteel Schouwbroek met eeuwenoude kastanjebomen.

| Kasteel Gavergracht valt op door een imposante zuilengang.

| Reeds in 1421 is sprake van kasteel Diepenbroek met deze oranjerie.

functie van een dominant, politiek en sociaal economisch centrum van het dorp.

Vinderhoute wordt voor het eerst vermeld in 966 als Vindreholt. Holt betekent bos maar Vinder zou volgens diverse bronnen teruggaan op vinder of “rechter”, volgens andere zou het veeleer “plankenbrug zonder leuning” betekenen.

In de 19de eeuw was Vinderhoute een dorp met zo’n 600 inwoners, vooral kleine landbouwers. Door de opkomst van de fabrieken in de stad Gent waren ook heel wat gezinnen werkzaam in de textielindustrie. Daarnaast kwamen rijke industriëlen uit de stad hier wonen op hun buitenverblijf, vandaar de talrijke kastelen.

Pas rond het midden van de 19de eeuw kreeg Vinderhoute stilaan zijn huidige vorm. Vanaf het begin van de 20ste eeuw werd er steeds meer gebouwd en begon de bevolking toe te nemen.

Toch blijft Vinderhoute nog steeds zijn open en landelijk karakter behouden. De talrijke historische kastelen gelegen in mooi onderhouden parken geven het dorp een riant allure. Het oudste kasteel van Vinderhoute, ook genaamd Kasteel van Heyghen, is verbonden met het dorp door de statige eikendreef waarlangs ook het Dreefkasteel en iets verder het kasteel Ten Velde liggen. In de Neerstraat ligt het Wit Kasteel en de bomenrijke Schouwbroekstraat wordt gedomineerd door het Schouwbroekkasteel. Hier trekken vooral de eeuwenoude kastanjebomen bij de ingang van het park de volle aandacht. In de Vredesdreef liggen nog enkele fraaie herenhuisen en net over de grens met Drongen ligt het kasteel Gavergracht. De geschiedenis van de bewoners is steeds nauw met Vinderhoute betrokken geweest.

Na Vinderhoute gaat het richting Lovendegem. Over de betekenis van de naam Lovendegem werd in het verleden heel wat gefantaseerd. Taalkundigen zijn het nu eens over de betekenis: het eerste deel (*lovente*) gaat terug op de familienaam ‘Lubantos’ die zich later naar ‘Luvand’ omvormde. Het tweede deel (*gem*) betekent heem of woning. Lovendegem betekent dus een vestiging of vaste verblijfplaats van een zekere Luvand en de zijnen. De naam Lovendeghem werd al in de 12de eeuw op die manier vermeld.

Verschillende vooraanstaande families lieten zich een riant stenen buitenverblijf oprichten. Het kasteel Diepenbroek in de Appensvoorde met een mooie oranjerie werd reeds in 1421 vermeld. Met de familie van Vaernewijck was het meer dan twee eeuwen een ontmoetingsplaats van de hoge adel. Het kasteel De Roode Poort op de hoek Appensvoorde-Bierstal behoorde in 1853 toe aan Pieter van Kerckvoorde. De keldergewelven dateren uit het begin van de 17de eeuw. Daarnaast zijn er nog het kasteel Te Velde aan de Appensvoorde, het Laresteen aan de Lareststraat en de Oude Wal aan de Koning Leopoldstraat.

In de tweede helft van de 17 eeuw had de heer van Lovendegem zodanig veel schulden dat zijn heerlijk-

heid– in de huidige Kasteeldreef -, bij besluit van de raad van Vlaanderen, verkocht werd aan Gillis Dons, heer van Scheldewindeke (1700). Tot aan de Franse Revolutie zal de heerlijkheid in handen blijven van deze familie die in 1716 de titel van baron verwierf. Het kasteel van de heerlijkheid werd tot in 2007 door nazaten van Gillis Dons bewoond. Het werd onlangs verkocht aan een Frans bedrijf.

In Zomergem wordt even verwezen naar het vroegere kasteel. In Hansbeke komen we voorbij het kasteel van graaf de Bousies - de Borluut. Interessant wordt het ook bij het 17de eeuwse kasteeldomein van Bellem, dat in 1808 verkocht werd aan de Gentse industrieel Jacob Lieven van Caeneghem. Door de slechte staat van het kasteel liet hij het in 1815 in laat classicistische stijl opnieuw optrekken. Hij had zijn immens fortuin vooral te danken aan de opbrengst van zijn katoenspinnerijen. Nog tijdens zijn leven verdeelde hij zijn domeinen onder zijn drie kleindochters die elk duizend hectaren kregen! Op zijn grafschrift schreef Prudens van Duyse: “Door het werk dat hij gedurig aan ontelbare arbeiders vijftig jaar lang wist te geven om de omliggende heiden en boschgronden vruchtbaar te maken, mag hij de verlichte weldoener dezer streek genoemd worden”. In 1963 werd het kasteel aan het bisdom Gent verkocht, het kreeg de naam Mariahove en doet nu vooral dienst als retraitehuis.

Van Bellem tenslotte gaat het naar de Kranepoel in Aalter, waar Jacob Lieven van Caeneghem ervoor zorgde dat de vijver van meer dan 22 ha bewaard bleef. In 1957 werd de vijver wettelijk beschermd waardoor het bestaan van de Kranepoel gewaarborgd blijft. Poeke zou “mooi, aangenaam” betekenen en de laatste blikvanger op deze tocht is het kasteel van dit kleine dorp. Van het kasteel zou al sprake zijn in de 12de eeuw, maar dan als versterkte burcht, omgeven door een wal. In de 19de eeuw werden er voor het laatst ingrijpende veranderingen aangebracht, ook het interieur dateert grotendeels van deze eeuw. In 1943 werd het gebouw geklasseerd als monument en vanaf 1977 werd de gemeente Aalter eigenaar. Niet alleen op bouwkundig vlak was het kasteel van Poeke interessant. Het vormde eveneens een schakel in een reeks pogingen om in onze streken een rendabele zijdeteelt tot stand te brengen. Er werden documenten teruggevonden uit 1749 die spreken van een eerste levering van moerbeibomen. Dergelijke bomen werden zeker niet louter als fruitbomen aangekocht, maar werden vooral gekweekt voor de zijderupsteelt. Deze poging om een zijdeteelt op te richten in Poeke was zeker geen alleenstaand geval in onze gewesten, maar zowat alleen in Antwerpen kon men sedert de 16de eeuw spreken van een bloeiende zijdenijverheid. Na verschillende pogingen bleek de productie van zijde in Poeke niet in verhouding tot de gedane inspanningen, vooral ook omdat er blijkbaar te weinig bomen waren voor het beschikbare aantal wormen. Van de geplande plaatselijke productie van zijden kousen en linten zal dus wellicht niet veel in huis gekomen zijn! □

praktisch:

Kastelentocht op zaterdag 26 juli 2008 om 14.15 uur aan het MIAT. Kostprijs 9 euro per persoon, inschrijven vooraf noodzakelijk via publiekswerking.miat@gent.be of 09/269 42 20.

Bronnen

- DE BOSSCHERE, Jean. “Cotton is still king. Katoen is meer dan ooit koning” in TIC, deel 93 (2006).
- DESEYN, Guido. *De Gentse voorhaven en haar katoenloodsen. Historisch nota.* [onuitgegeven tekst]
- STROOBANTS, Aimé. 1982. *Enkele gegevens over de bouwgeschiedenis van het kasteel van Poeke en over de plaatselijke zijdeteelt in de 18de eeuw.* Overdruk uit Appeltjes van het Meetjesland, 23 (1982).
- SCHRANS, Guy. 1997. *Vrijmetselaar te Gent in de 18de eeuw.* Liberaal Archief.
- www.lovendegem.be
- documentatiemap Liesbeth Misseghers

Het vroegere kasteel van graaf de Bousies - de Borluut doet nu vooral dienst als retraitehuis onder de naam Mariahove.

Al in de 12de eeuw wordt verwezen naar het kasteel van Poeke.